

TAUSTINFO

MAJANDUSPOLIITILISTE PROGRAMMIDE ROLL EESTI ARENGUS

Eesti suhted Rahvusvahelise Valuutafondiga (RVF) on olnud tihedad kogu taasiseseisvusaja jooksul. Ehkki koostöö RVFiga on toimunud mitmetes vormides, on üldsuse seas kõige laiemat kõlapinda leidnud Eesti ametivõimude majanduspoliitilised programmid ehk majanduspoliitika memorandumid (ingl k Memorandum of Economic Policies, MEP).

Fondi kooskõlastuse oma esimesele majanduspoliitilisele ühisprogrammile said Vabariigi Valitsus ja Eesti Pank 1992. a suvel ning kokku on analoogilisi dokumente olnud kaheksa (vt tabel 1b). 2000. aasta veebruaris kooskõlastatud programm ning sellele novembris tehtud täiendused jäid omasuguste seas viimasteks.

Tabel 1b. Rahvusvahelise Valuutafondiga kooskõlastatud Eesti majandusprogrammid

Dokument	Vastuvõtmise aeg	Hõlmataav periood
MEP	juuni 1992	juuli 1992–juuni 1993
MEP	juuni 1993	juuli 1993–detsember 1994
MEP	veebruar 1995	jaanuar 1995–märts 1996
MEP	juuni 1996	jaanuar 1996–juuni 1997
MEP	november 1997	november 1997–detsember 1998
Täiendav MEP	juuni 1998	1998
MEP	veebruar 2000	2000–1. juuli 2001
Täiendav MEP	november 2000	kuni 1. juuli 2001

Majanduspoliitiliste programmide rolli Eesti arengus viimasel kümnendil on raske üle hinnata. MEPide näol on olnud tegemist tähtsate majanduspoliitiliste alusdokumentidega, mis on aidanud luua sisemaist konsensusust. Samas on nende programmide peaeesmärk olnud siiski suurendada majanduspoliitika läbipaistvust ja usaldusväarsust.

Samas olid 90. aastad ka Eesti majanduspoliitilise mõtte küpsemise aeg. Sellesse perioodi jäi esimene täielik majandustsükkel koos kiire kasvu perioodiga, Aasia ja Vene kriis koos järgnenud kohandumisega ja uus tõusufaas viimaseil aastail.

Paralleelselt eelnevaga ja tulenevalt läbirääkimistest Euroopa Liidu laienemise üle, on majanduspoliitiline rõhuasetus viimaseil aastail järjest enam pöördunud Euroopa Liidu suunale. Uuel etapil asendavad

MEP-tüüpi majanduspoliitilisi dokumente Euroopa Liidu struktuuridele esitatavad liitumiseelsed majandusprogrammid.

TAGASIVAARDE: makromajandusliku stabiiliseerimise aeg – aastad 1992–1994

Eesti majandusarengu iseärasustest tulenevalt on poliitika rõhuasetused viimase kümnendi jooksul programmides tunduvalt muutunud. Kui 90. aastate esimesel poolel tuli enamjaolt tegelda majanduse stabiliseerimisega (inflatsiooni pidurdamine, kaubandusoludest (terms of trade) tuleneva šoki leevendamine, tööhõive säilitamine, intresside stabiliseerimine jne), siis kümnendi teisel poolel oli tarvis poliitikat kohandada juba taastunud majanduskasvu tingimustele.

Esimestes majanduspoliitika memorandumites olid peamisteks probleemideks SKP jätkuv kahanemine, hõive järsk langus riigiettevõtetes ning mitmete strateegiliste varude minimaalse taseme säilitamine. Küllaltki suur ohutegur oli jooksevkonto negatiivne saldo, kuna kaubandusolude halvenemise tõttu oli karta selle lühiajalist, kuid kiiret suurenemist. Puudujäägi finantseerimisel ei olnud välistatud ka RVFi, Maailmapanga ning Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupanga toetus.

Enesestmõistetavalt oli stabiliseerimispoliitika esmane ülesanne ohjeldada tarbijahindu. Teatavasti tuli Eesti kroon käibele tingimustes, kus eelnenud poolaasta jooksul oli tarbijahindade tõus küündinud aastaarvestuses 1000%ni. Hinnadünaamikat mõjutasid tollal eelkõige hindade liberaliseerimine ehk nende vabastamine riiklikust kontrollist, subsiidiumide kaotamine ning kontrolli lõpetamine riigiettevõtete kasumimarginaali üle.

Fiskaalpoliitikas põimusid 90. aastate esimesel poolel nii stabiliseerimisalased kui ka struktuursed abinõud. Jätkuv majandussurutis mõjutas negatiivselt riigi jooksvaid reaal tulusid, millele pakkus mõningast leevendust suure mahuga subsiidiumide kaotamine. Samal ajal tuli aga korrastada kogu maksusüsteem: kehtestada aktsiisid, reformida üksikisiku ja ettevõtte tulumaksu ning reguleerida väliskaubanduse maksustamist. Struktuuripoliitika vahest kõige tähtsam osa oli siiski erastamine, mis algas väike- ja keskmise suurusega ettevõtetest. Samas vajas terve omandireform (sh restitutsiooniprotsess) tollal alles seadusandliku raamistiku loomist. Kõik need eesmärgid, sammud ja vahendid kajastusid ka tollastes MEPides.

Majanduskasvu aastad 1995–1998

Sisemajanduse koguprodukti naasmine 1995. aastal kasvurajale võimaldas deklareerida majanduspoliitika põhieesmärgina majanduse taastumise toetamist ning selle jätkusuutlikkust. Majanduspoliitilistes programmides pöörati seetõttu ühtviisi palju tähelepanu fiskaal- ja finantssektori poliitikale.

Majanduse kasvufaas, jooksevkonto puudujäägi ning kogunõudluse jätkuv suurenemine tõid päevakorrale valitsuse kulude reguleerimise kui kaalukeele rolli valuutakomitee tingimustes. Prognoosid valitsussektori eelarve puudujäägi/ülejäagi osas aastaiks 1997–1998 olid küllaltki konservatiivsed. Riigi rahanduse põhiprobleemidena märgiti programmides omavalitsuste laenamistuhinat, kapitalimahutuste vajadust ning survet sotsiaalkindlustuskulude osas. Fiskaalpoliitika üheks märkimisväärsemaks sammuks võib aga tänase päevani pidada stabilisatsioonifondi moodustamist ja selle vahendite väljaviimist sisemisest raharinglusest.

Raha- ja finantspoliitika osas kohustus Eesti Pank hoidma silma peal laenukasvul ning korrastama finantssektori struktuuri. Pangajärelevalve tugevdamine ja pankade omakapitalinõuete karmistamine taotles selgelt süsteemi pikaajalist stabiilsust. Aastail 1997–1998 omandaski Eesti pangasektor tänaseni säilinud põhijooned: toimusid mitmed suurühinemised ning 1998. a sügisel sisenesid Rootsi suurpangad Hansapanga ja Eesti Ühispanga omanikeringi.

Korrektsooniaastad 1998–2001

Vene kriisist tulenenud majandussurutis tõi majanduspoliitika märksõnadena uuesti päevakorda eelarve tasakaalu ja finantsüsteemi stabiilsuse. Jooksevkonto puudujääk esialgu küll vähenes, kuid muutus aastapäevad tagasi uuesti aktuaalseks.

Viimases kahes majanduspoliitilises programmis (mõlemad 2000. a) eesmärgiks võetud fiskaalpositsiooni paranemine toimub jätkuvalt tänase päevani. Tõhus kulude kontroll ning maksutulude laekumise parandamine on võimaldanud väljuda 1999. aasta rohkem kui 4,5%lisest eelarvedefitsiidist SKP suhtes. Niiviisi saab maksu- ja struktuuripoliitikas üha enam keskenduda Euroopa Liitu integreerumiseks vajalikele sammudele. Olulisima riigi rahandust puudutava muudatusena võib mainida ettevõtte tulumaksu kaotamist reinvesteeringut kapitalilt, mis esialgu küll raskendas eelarvepuudujäägist jagusaamist.

Rahapoliitikas on eurointegratsiooni silmas pidades oluliseks sündmuseks valuutakomitee raamistiku ajalise horisondi võimalik pikenemine kuni Majandus- ja Rahaliitu astumiseni. Koos nüüdseks juba läbi viidud rahapoliitika operatsioonilise raamistiku reformiga kindlustab see veelgi Eesti monetaar- ja finantssektori usaldusväarsust ning efektiivsust. Finantssektori järelevalve tõhustamisel seadsid ametivõimud endale ülesande luua ühtne finantsinspeksioon, mis alustabki tööd 1. jaanuarist 2002.

Majandusprogrammid praegu ja lähitulevikus

Nagu juba eelpool mainitud, jäid 2000. aastal kooskõlastatud MEPid omataoliste seas viimasteks. Põhjusi selleks on mitmeid. Kõige peamine on Eesti

majandusarengu praegusest faasist tingitud vajadus pikemaajaliste arengukavade järele (MEPid koostati vaid aastaks-kaheks). Eurointegratsiooni ühe tulemusena on praeguseks valminud näiteks esimene **liitumiseelne majandusprogramm**, mis sisaldab eesmäärke ja prognoose eelseisvaks **viieks aastaks**. Ühtlasi on olemas mitmeid siseniklikke arengukavasid ja -programme, mis on valdkonniti samuti suunatud jätkusuutliku arengu tagamisele. Mitmed reformid (haldus-, meditsiini- ja pensionireform, avaliku sektori efektiivsuse tõstmine, suuremastamine jne), mida on käsitletud juba MEPides, viiakse lõpule just nende programmide alusel. Eesti koostöö RVFIGa jätkub regulaarsete protseduuride vormis, mis on omased kõigile fondi liikmesriikidele. Nimetagem siinkohal IV. artikli konsultatsioone, fiskaal-, raha- ja finantssektori poliitika läbipaistvuse aruandeid, kus Eesti on olnud esimeste seas, jne.